

можливі прояви деспотизму. Це сильні типи особистості, які прагнуть бути лідерами в усіх видах взаємодії та спільної діяльності, покладаються виключно на власну думку, не беручи до уваги порад інших.

Порівнюючи результати, одержані за даним показником хлопчиками і дівчатками, бачимо, що рівень авторитарності у більшості хлопців (Рис.3) знаходиться на високому рівні (42,86%), тоді, як у дівчат – на низькому (16,67%) і середньому (44,44%) (Рис.4).

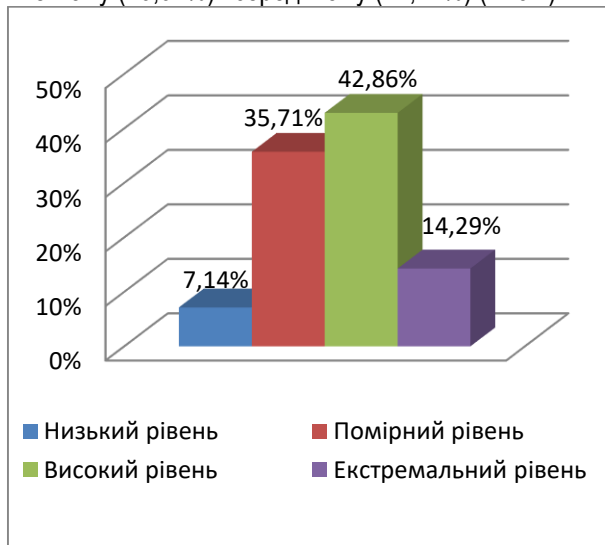

Рис.3. Розподіл рівнів авторитарності у хлопчиків за методикою Т.Лірі (N=10)

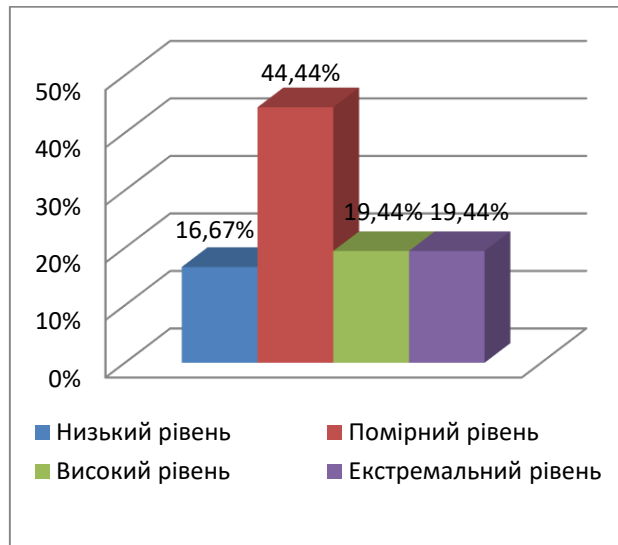

Рис.4. Розподіл рівнів авторитарності у дівчаток за методикою Т.Лірі (N=14)

Це свідчить про те, що хлопці більше схильні до домінування та лідерства, проявляють вищий рівень енергійності, авторитетності та компетентності. Однак, серед дівчат 19,44% виявилось з екстремальним рівнем авторитарності, на відміну від хлопчиків (14,29%), а, отже, вони більше схильні до диктаторського, владного і деспотичного стилю поведінки.

Отже, результати емпіричного дослідження показали, що більшість досліджуваних підлітків схильні до домінування, лідерства, проявляють енергійність та компетентність, вони люблять давати поради і вимагають поваги до себе з боку оточуючих.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г. М. Социальная психология. Учебник для высших учебных заведений / Г. М. Андреева. – [5-е изд., испр. и доп.]. – М.: Аспект Пресс, 2007. – 363 с.
2. Походенко С. В. Психологічні особливості мотивації лідерства у підлітків: автореф. дис. ... канд. пси- хол. наук: спец. 19.00.07. «Педагогічна та вікова психологія»/ С. В. Походенко. – Київ, 1998. – 20 с.
3. Татенко В.О. ЛІДЕР XXI / LEADER XXI. Соціально-психологічні студії / В.О. Татенко. – К.: Корпорація, 2004. – 198 с.
4. Шалагинова Я.В. Психология лидерства / Я. В. Шалагинова. – СПб.: Речь, 2007. – 494 с.

Стельмах О.

Науковий керівник – к. психол. н. Воронкевич О.М.

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ З РОЗЛАДОМ АУТИЧНОГО СПЕКТРА

Діти з розладами аутичного спектра суттєво вирізняються як від дітей з нормальним типом розвитку, так і від дітей, які мають інші психофізичні вади. Їм незрозуміло й нецікаво те, що роблять звичайні люди. Навколишня дійсність для них – розмаїття непов'язаних між собою, мінливих звуків, образів, подій, що зумовлюють тривогу і страх.

Вперше у 18 столітті з'явилися описи людей, що, ймовірно, страждали аутизмом (хоча такого терміну ще не застосовували), – такі люди не розмовляли, були надмірно замкнені й мали надзвичайно хорошу пам'ять.

Відомою першою особою з аутичними розладами, за якою спостерігали у клінічних умовах, був Віктор. Дослідженням цього хлопця займався природознавець П.-Ж. Бонатер, який з'ясував, що хлопчик дратувався без видимих причин, більшу частину часу провадив розгойдуючись. Він був не в змозі зрозуміти, що бачить у дзеркалі своє відображення, але при цьому він любив дивитися на своє відображення у спокійній воді ставка; його не цікавили інші діти або їхні ігри. Звуки, які видавав хлопчик, нагадували хрюкання.

У своїх дослідженнях науковці Г. Аспергер, В. Башина, Е. Блейлер, В. Гиляровский, М. Гуревич, Л. Каннер, М. Озерецький, В. Осіпов, М. Певзнер, вивчали розлади аутичного спектра та особливості їх проявів. Українськими дослідниками, які займалися і продовжують займатися проблематикою аутизму є Я. Багрій, Ю. Кудрявцева, І. Марценківський, К. Островська, О. Романчук, Т. Скрипник, Г. Смоляр, В. Тарасун, М. Химко, Г. Хворова, А. Чуприков, Д. Шульженко та ін.

Метою статті є висвітлення особливостей комунікативної сфери дітей з розладом аутичного спектра.

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день в Україні недостатньо діагностичних та навчальних методик, які б дозволяли оцінити рівень сформованості комунікативних навичок та побудувати систему їх формування у дітей з розладами аутичного спектра. Описані окремі методичні прийоми спрямовані не стільки на удосконалення комунікативних навичок, скільки на розвиток мовлення у цілому. Тому проблема розвитку комунікативної сфери дітей з розладами аутичного спектра залишається однією з актуальних у практичній психології.

У сучасній медико-психологічній літературі аутизм розуміють як порушення, яке починає виявлятися в ранньому дитинстві й продовжується, здебільшого, все життя. Люди, які мають аутизм, неадекватно реагують на оточуючих, погано засвоюють навички, які необхідні для спілкування, схильні до ригідної поведінки та стереотипних дій [3]. При цьому слід зазначити, що на сьогодні немає загальноприйнятих теоретико-методологічних підстав стосовно вивчення особливостей порушень різних структур та функцій психіки у разі аутизму, а також – взаємозв'язку між ними.

У процесі дослідження аутизму відбувалася певна трансформація розуміння цього явища, його сутності й меж. Так, виявилось, що не всі аутичні діти уникали соціальної взаємодії. Окрім цього, клінічна картина аутизму варіювалася як між різними людьми, так і в одній людині, залежно від інтелектуальних здібностей та віку. Так з'явилося поняття «аутичний спектр», щоб зафіксувати ідею про те, що те саме порушення може виявлятися різним чином [4; 5].

У контексті досліджуваної проблеми, ми розглядаємо особливості комунікативної сфери дітей з класичним аутизмом або синдромом Каннера. Це розлад загального психічного розвитку, який характеризується такими трьома групами ознак: якісними порушеннями соціальної взаємодії, порушеннями спілкування, а також обмеженою, стереотипною поведінкою.

Так, дитина з синдромом Каннера може не говорити або говорити щось сама собі. При цьому вона не використовує ні звуки, ані жести для спілкування. Мовлення стереотипне і найчастіше звучить як безпосередня чи відтермінована ехолоалія, характерні прояви певної повторювальної вокалізації, скандована вимова, тягуча інтонація, лепет [4, с. 29].

Дитина часто не реагує на звернене мовлення, не відгукується на своє ім'я. Надалі, залежно від збереження інтелектуального потенціалу, розуміння мовлення може бути досить хорошим. Головною ж проблемою є брак або виражена недостатність комунікативної функції мовлення дитини. Гуління і лепет з'являються пізніше або їх нема взагалі; лепет не звернений до дорослого, дитина не повторює почуті звуки, слова.

У багатьох дітей мовлення взагалі не розвивається або дитина відтворює своє власне, зрозуміле тільки їй мовлення. Якщо ж слова з'являються, то відбувається це раніше або пізніше, ніж за нормального розвитку. Це можуть бути якісь складні, рідкісні слова, причому дитина вимовляє їх дуже чітко. Деякі слова можуть з'являтися, а потім надовго зникати зі словника. Мовлення може бути монотонним, немає мелодійності, швидке або повільне, неритмічне, з проспівуванням слів, або слова вимовляються по складах, немов видавлюються, при цьому немає супровідної жестикуляції. Словник може бути великим, але слова часто не пов'язані між собою [4, с. 29].

Затримка розвитку мовлення в одних осіб має певний і виражений характер, у інших – імітується відмовою користуватися мовленням, у третіх – має плінний характер і швидко долається, у деяких з них виявляється навпаки, ранній розвиток мовлення.

Надзвичайно характерне жорстке закріплення певних мовленнєвих висловів за конкретними ситуаціями. Так, дитина начебто запитує (судячи за інтонацією): «Не хочеш? Не хочеш?» Насправді, вона відтворює те запитання, з яким до неї звертаються, коли прагнуть дізнатися про її бажання, і за цим виразом приховане значення «я не хочу». Цікаве також застосування слова «Так?» у значенні ствердження, але з питальною інтонацією. Подібні слова відтворюють те, що дитина частіше за все чула стосовно себе і за чим у неї закріпилися відповідні значення. Змінити щось у подібних висловлюваннях (хоча б інтонацію), навіть за умови достатньо розвинутого інтелекту аутичної дитини зовсім непросто [4, с. 30].

Схема мовлення аутичних дітей тверда і малорухома, спостерігають вади зв'язного мовлення, аграматизми, своєрідне модулювання та інтонування [1]. Дитині складно контролювати гучність свого голосу; її мовлення сприймають як «дерев'яне», «мимовільне», фрази ригідні й штамповані, існує перевага одних слів і зворотів та уникання інших [2].

Для таких дітей характерна непослідовність мовленнєвих проявів. Діти, які вміють говорити, говорять тільки тоді, коли самі вважають за потрібне. Інколи у них начебто вириваються фрази, яких ні до того, ні після того ніколи не вимовляли.

Висновки. Узагальнюючи результати теоретичного дослідження з даної проблематики, можемо зазначити, що виникає необхідність у доборі методів психологічної корекції, спрямованих на формування комунікативних навичок у дітей з аутизмом, а також – у визначенні напрямів психологічної корекції, які сприяють ефективному формуванню комунікативних навичок, зокрема навичок взаємодії у молодших школярів з РАС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Исаев Д. Н. Аутистические синдромы у детей и подростков: механизмы расстройств поведения. Патологические нарушения поведения у подростков / Д. Н. Исаев, В.Е. – СПб., 2001. – 150 с.
2. Лебединская К. С. Дети с нарушением общения / К. С. Лебединская, О. С. Никольская, Е. Р. Баенская, М. М. Либлинг и др. – М.: Просвещение, 1989. – 95 с.
3. Островська К., Химко М., Кудрявцева Ю. Особливості абілітації дітей з аутизмом та їх родин / К. Островська, М. Химко, Ю. Кудрявцева. – Львів: Тріада плюс. – 2007. – 44 с.
4. Скрипник Т. В. Феноменологія аутизму: монографія / Т. В. Скрипник. – К.: Фенікс, 2010. – 320 с.
5. Welsh M. C., Pennington B. F., Grossier P. B. A normative-developmental study of executive function / M. C. Welsh, B. F. Pennington, P. B. Grossier // *Developmental Neuropsychology*. – 1991. – Vol. 7. – P. 131–149.

Мицько М.

Науковий керівник – доц. Шпак М. М.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

Актуальність проблеми дослідження. Сучасна шкільна практика свідчить про те, що конфлікти дуже часто виникають у підлітковому середовищі, і зумовлюють прояв агресії, негативного ставлення один до одного. Тому вивчення соціально-психологічних чинників виникнення конфліктів, особливостей поведінки підлітків в конфліктній ситуації є одним із актуальних завдань сучасної психології.

У психолого-педагогічній літературі конфлікт визначається як відсутність згоди між двома або більше сторонами – особами або групами. Конфлікт – це ситуація, у якій кожна зі сторін прагне зайняти позицію, несумісну й протилежну стосовно інтересів свого опонента [1]. Для ефективного вирішення конфліктної ситуації людина обирає певний стиль поведінки, відповідно до стилю поведінки опонента, а також природи конфліктної ситуації.

Значний внесок у вивчення проблеми особистісних передумов конфліктної поведінки зробили такі вчені: А.Я. Анцупов, Н.І. Гришина, Л.М. Ємельяненко, С.М. Емельянов, А.Т. Ішмуратов, Г.В. Ложкін, Н.І. Пов'якель, А. І. Шипілов та ін.

Останнім часом багато дослідників почали приділяти увагу гендерним особливостям поведінки людини в конфліктних ситуаціях. Зокрема, в дослідженнях В.Г. Зазикіна і Н.С. Нечаєвої було виявлено відмінності поведінки в конфліктних ситуаціях залежно від статі свого опонента [6].

Попри значну кількість досліджень, проблема впливу гендерних особливостей особистості на вибір стратегій поведінки в конфлікті, залишається досить актуальною і науковий інтерес до неї постійно зростає. Адже конфлікти супроводжують нас протягом усього життя. Важливою складовою нашого життя є спілкування. У процесі міжособистісної взаємодії людей можуть виникати певні ситуації загострення протиріч, несумісності цілей, інтересів, що викликають сильні емоційні реакції, які зумовлюють появу конфліктів. Конфлікт неминуче виникає, коли є незадоволеність певних потреб особистості.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні гендерних особливостей поведінки підлітків у конфліктних ситуаціях.

Підлітковий вік – кризовий період в житті людини: активні фізіологічні зміни, інтенсивний психічний розвиток, становлення підлітка як особистості, суперечка з самим собою, пізнання себе, самоствердження і самореалізація – усе це без сумніву впливає на поведінку підлітків та їх взаємодію з оточуючими людьми.

У підлітковому віці відбувається інтенсивний розвиток емоційної сфери. З емоційними переживаннями підлітка пов'язана оцінка ним самого себе, своїх здібностей і моральних якостей. Емоції, що виникають у процесі життєдіяльності підлітка, впливають на його соціальний розвиток, на міжособистісні стосунки з іншими людьми [5].

Одним із засобів самоствердження у підлітковому віці є конфлікти, які найчастіше пов'язані з суперництвом і боротьбою за лідерство. Конфлікти на ґрунті суперництва характерні, як для хлопців, так і для дівчат. Хлопці змагаються за лідерство у групі, за успіх у фізичній та інтелектуальній сферах, за дружбу і перше кохання. У дівчат конфлікти виникають переважно через суперництво за прихильність хлопців.